

YEREL DEMOKRASİ ve YENİ YAKLAŞIMLAR

Arif ERENÇİN*

Demokrasi ve yerel yönetimler arasındaki ilişki, demokratik liberal sistemlerde, genellikle merkezîyetçiliğe bir alternatif arayışının veya merkezi iktidarın gücünün artmasına bir tepkinin sonucunda gündeme gelmektedir. Bu çerçevede yapılan tartışmalar "halkın katılımı" kavramı etrafında toplanmaktadır. 20. yüzyılın başından itibaren yerel yönetimin demokratik idealleri, "üzerinde düşünülmüş kolektif projeler"e topluluğun etkin katılımını öngörmektedir. Bu ideal, politik angajmanlar ile komşuluk bağlantılarının, politik tercihlerle kolektif kimliklerin kesişmesine dayalı bir demokratik yaşam biçimini ifade etmektedir.¹

Bu anlamda, merkezi yönetimlerin elinde bulunan bazı yetki ve olanakların yerel yönetimlere devredilmesi, ekonomik etkinliklerin, kültürel yaşamın ve sosyal müdahalelerin yerel çapta örgütlenmesine yönelik talep olarak belirmektedir. Topluluğun sorunlarının merkezi devletin bıraktığı serbestlik marjı içinde kent ya da topluluk ölçeğinde ele alınması, sivil özgürlükleri arttırmak için bireysel hakların güvenliğinin sağlanması, kolektif forumların, kanaatlerin oluşumunun ve karar mekanizmalarına katılımın teşvik edilmesi ve sonuçta bölge temeline dayalı kolektif konvansiyonların, politik sözleşmelerin geliştirilmesi, bu idealin temel çizgileri olarak görülmektedir.

BATI AVRUPA'DA YEREL YÖNETİM ANLAYIŞI

Tüm Avrupa'da; yerel siyasî özerkliğin artırılmasının arzu edilen bir gelişme olduğuna duyulan inanç nedeniyle ve merkezi bürokratik denetimin ve gözetimin yerel düzeyde hizmetlerin ve üretilen işlerin doyuruculuğunu azalttığı, engellediği ve yerel düzeydeki sorumluluğun kavranmasını zorlaştırdığı ifade edilerek; son dönemde yerinden yönetim artan ölçüde etkinleştirilmektedir.

Ancak, İngiltere'de Thatcher Hükümeti döneminde, Londra'nın bütününde metropoliten yönetimin ve İngiltere'nin bütününde metropoliten alan yönetimlerinin, modelin siyasal başarısı ve merkezi yönetim için bir tepki kaynağı olması nedeniyle varlığına son verilmiştir.

* Zonguldak Karaelmas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Görevlisi.

¹ Nuri Eldem, *Yerel Yönetimler İçin Demokratik Bir Model Arayışı*, TÜSES Yayını, İzmir, 1991, s. 8.

Sorunun özünde, yerel toplulukların zihninde yer alan yerel yönetimin geniş kapsamlı meşruluğu ve buna bağlı siyasal gücü ile ilgili olarak bir dizi faktör saptanabilir: "Anayasalarda düzenleme, genel yetki ve yerel yönetimin sadece hizmet sağlayıcı olarak değil de yerel topluluğun temsilcisi olarak algılanması". İngiltere'deki seçim sisteminin çoğunluk esasına dayanması faktörlerden bir diğeridir. Çoğunluk sistemi, parti konumlarını kutuplaştırarak, yerel yönetimleri muhalefet partilerinin temsil etmesi halinde, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde baskı kurmasına yol açabilmektedir. Nisbi temsil sistemi, sakıncaları ne olursa olsun, niteliği gereği, koalisyona elverişlidir ve bu yüzden merkezle yerel yönetimler arasındaki tutum sertleşmesini yumuşatabilmektedir.

İngiltere'de yerel siyasi yönetime duyulan inancın zaman içinde giderek azaldığı saptanmaktadır.² Buna karşılık, İsveç'te kamunun sisteme yönelik ilgisinin ve desteğinin sürüp sürmeyeceğine ilişkin kuşklar bulunmasına ve İtalya'da yerel yönetimin aşırı politize olmasından kaygı duyulmasına rağmen, duyulan tatmin derecesi artmaktadır.

Yerel politikanın niteliğini ve gücünü etkileyen ikinci faktör, yerel siyasi parti örgütleri ile ulusal örgüt yapısı arasındaki bağlar ve genelde, merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki bağların niteliğidir.

Merkezi siyasal denetimin en belirgin örneği İrlanda Cumhuriyeti'dir. Bu örnekte, ulusal parti disiplini yerel düzeyi de kapsamakta, yerel politika merkeze müşteri yaklaşımıyla ulaşmanın aracı haline indirgenmekte ve yerel siyasi görevler parlamenterlerin elinde toplanmaktadır. Aynı özellik, ulusal ve yerel kariyerlerin iç içe geçmesi, Fransa'da, yerel politikanın bu ölçüde merkezi yönetime tabi olması sonucunu doğurmamaktadır.

İtalya'da, çok sayıda toplumsal kuruluş ve ayrıca yönetim kademelerini bir arada tutmak için geniş ölçüde merkezleştirici parti sistemi her düzeyde işlerlik gösterir; fakat bu yapı, merkezi yönetimi iki yönlü trafiğe de açık tutar. İskandinavya'da, karşılıklı ilişki, parti sistemi aracılığıyla, bölgesel çıkarların savunuculuğuna ve kişisel kariyerlere daha az tabidir.

Bu ilişkiler yıllar boyunca gelişmiş ya da zayıflamıştır, ama yerel yönetim yapıları ve örgütlenişi ile ilgili değişimleri ele alırken, bu ilişkilerin öneminin kabul edilmesi gerekir.

BÖLGELE DEVLET YAKLAŞIMI

Devletin klasik organizasyon teknikleri, tek siyasi karar merkezli *-üniter-* ve çok siyasi karar merkezli *-federal-* olarak ikiye ayrılmaktadır. Kıta Avrupası'nda yerel kurumlar Anayasa teorisi dışında tutulurken, Anglo Saksonlar'da siyasi kurumlar merkezi kurumlar sınırında kalmamış, yerel mekanizmalar inceleme

² Tony Edison, "Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Yerel Yönetim: Son Altmış Yıllık Gelişmeler", Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Sempozyumu, IULA-EMME Yayını, Ankara, 1990, s. 243-257.

konusu olmuşlardır. ABD'de federalizm uygulaması, İngiltere'de self-government geleneği ve Fransa'da merkezîyetçilik dogması üzerine kurulu güçlü devlet, bu ikili ayrımın gerekçeleri olarak kullanılmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında, toplum ve devlette görülen tek yapılaşma eğilimi karşısında, bugün, özellikle ırk, dil ve din temeline dayanan ve belli coğrafyalarda toplanmış olan halklar, ayrı birer devlet olma yolunda mücadeleye girişmişlerdir. Etnik yapıdan doğan anlaşmazlıklar ve gerginlikler, az gelişmiş ülkeler kadar, İspanya, Kanada, Belçika, İtalya, Fransa ve İrlanda gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinde de gündemdedir. Çatışmalar, siyasi erkin coğrafi sınırları belli alanlarda nasıl kullanılacağı sorunundan doğmaktadır.³

Kıta Avrupası hukuk kültüründe görülen, yerel ademi merkezîyetin yalnızca idari anlam taşıması yaklaşımında, İtalya ve İspanya tecrübeleriyle ve Fransa'da görülen gelişmelerle, yerel ademi merkezîyetin politikleşmesi biçiminde bir değişim ortaya çıkmaktadır. Üniter devlette değişimler, İspanya, İtalya ve Fransa'da "bölgeci devlet" formülünün uygulanması şeklinde görülmektedir.⁴

İspanya'da 1978 Anayasası, demokratikleşme ve bazı bölgelerde görülen ciddi problemleri çözme misyonu taşımaktadır. Anayasa'nın sağladığı uygun iklim, bölgelerin isteklerinin temsilini ve temsilin özyönetim derecesine ulaşmasını sağlamıştır. Bölgeci devlet formülü, İspanya için ilk başta, iki ya da üç bölgenin sorunlarının çözümü anlamına geliyordu.

Anayasa'nın metni, tüm İspanya'nın özerk bölgelere bölünüp bölünemeyeceği konusunda açık değildi. Sonuç olarak, İspanya, coğrafi, tarihi ve dilsel kriterlere göre 17 bölgeye ayrılmıştır. 17 bölgeden biri olan Madrid, ulusal hükümetin ağırlığının sınır bölgelerce özerklik için tehlikeli olarak kabul edilmesiyle, dışlanma ile bölge haline getirilmiştir.

Böylece İspanya'da; devlet, bölge ve yerel yönetimlerden oluşan üçlü bir yönetim kademelenmesi oluşmuştur. Bu sistem içerisinde yerel yönetimler özerktir ve özerklik anayasal teminat altına alınmıştır.⁵

İspanya'da bu şekilde oluşan yapıya, özerk topluluklardan oluşan devlet ya da birleşik devlet adı verilmekte, aynı zamanda İspanyol sistemi, yarı federal bir sistem olarak da tanımlanmaktadır. Federal sistemle arasındaki farkın, öz değil, derece farkı olduğu görüşü dile getirilmektedir.⁶

Son bir analizle, "bölgeci devlet" formülü, refah şovenizmi ve kültürel ırkçılık bağlantılı bir tehlike de içermektedir. Avusturya Hürriyetçi Partisi ve Hollanda'da Flaman Bloku yeni ırkçı akımı parlamenter politikada dile getirirken; İtalya'da Birlikler (Leghe), seçimlerde elde ettikleri başarılarla,

³ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 28-33.

⁴ Bakır Çağlar, *Anayasa Bilimi: Bir Çalışma Taslağı*, BFS Yayını, İstanbul, 1989, s. 241-255.

⁵ Jorge Castañer, "İspanya'da Yerinden Yönetim Alanında Gelişmeler", *Yerel Yönetimin Statüsü Sempozyumu*, IULA-EMME ve Toplu Konut İdaresi, İstanbul, 1992.

⁶ Ruşen Keleş, "İspanya'da Yerinden Yönetim", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Temmuz 1993, s. 11-22.

Kuzey İtalya'da refah şovenizmine dayalı kültürel ırkçılığın bir başka örneğini oluşturmaktadırlar. Güney İtalya ekonomik ve toplumsal olarak gelişkin Kuzey'in ve Avrupa'nın dışında bırakılmak istenmekte, bölgecilik ve milli devletler içinde ayrımcılık, görece az gelişmiş bölgelerden kurtulma anlamında da ele alınabilmektedir.

FEDERAL DEVLETLERDE YEREL YÖNETİM ANLAYIŞI

Yeni dünya düzeni, bir yandan gelecek yüzyılın dünyadaki ulusal ekonomilerinin global bütünleşmeye doğru gittiği, öte yandan bu yüzyılın, aynı zamanda, etnik talepler ve milliyetçilik çağı olduğu çelişkisiyle karşı karşıyadır. Bloklararası ideolojik düşmanlığın ortadan kalktığı, fakat etnik milliyetçiliğin alevlendiği görülmektedir.

Bütünleşmenin talepleriyle milliyetlerin taleplerinin dengelenebileceği noktanın, yani çözümün, federalizm olacağı ileri sürülmektedir.⁷ Yasama, yürütme ve yargının ayrılarak birbirlerini karşılıklı denetim altında tuttukları güçlü bir ulusal hükümet, yani kuvvetler ayrılığı ve iktidarın federal dağılımı ile bölünme eğilimini kontrol etmeyi hedefleyen ilkelerin yeniden gündeme getirilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Federalizmin çoğulculuğa, insanlar ve gruplar arasındaki farklılıklara saygıyı temel olarak içermesi, özgürlük kavramının federalizm altında, herhangi bir üniter devletten daha öncelikli bir yere sahip olduğunun kanıtı olarak gösterilmektedir.⁸

Federal anayasaların prototipi olan ABD Anayasası, Senato'nun federal politikada, federe devletlerin eşitçi temsilini ve bu politikaya katılmasını sağlarken, yerel çıkarların savunucusu olan örgütlenmelerin varlığını sağlayarak üniterleşmenin sınırlarını çizmekte, federalizmi ortak güdümlü bir siyasi süreç olarak belirginleştirmektedir.

Almanya'da federalizm anlayışında ise, mahalli özgürlüklerin teminatının sağlanmasından çok, liberal demokrasinin düzenli işleyişine katkıda bulunmak amacının öncelik kazandığı görülmektedir.⁹

Siyasal bölgecilik, özerklik ve bağımsızlık taleplerinin, üniter ya da federal yapılar içinde karşılanması arayışlarının, yarı federal yapılarda dahi tam olarak karşılanamaması, çözümlemelere tarihsel ve siyasal etmenlerin de alınmasını gerektirmektedir. Toplulukların farklı koşullar altında, parti, sınıfsal kültür, yöre ile sınıflar arasındaki tercihlerinin değişebileceği varsayımıyla, çözüm önerilerinin ve sonuçlarının kestirilmesi güçlükler içermektedir.

⁷ Carlos Fuentes, "Latin Amerika'nın Alternatifi: İbero-Amerikan Federasyonu", *NPQ Türkiye Dergisi*, Cilt 1/2, Güz 1991, s. 46-49.

⁸ Pierre Trudeau, "Milliyetçiliğe Karşı", *NPQ Türkiye Dergisi*, Cilt 1/2, Güz 1991, s. 44-46.

⁹ Bakır Çağlar, a. g. e. , s. 248-252.

LİBERAL DEMOKRATİK SİSTEMLERDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Liberal demokratik sistemlerde egemen ulus devletin iki tarihsel işlevi yerine getirmekte zorlandığı görülmektedir. Yerel grup kimliklerine bir anlam kazandıramayacak kadar büyük, global ekonomik güçlerle baş edemeyecek kadar küçük olan ulus devlet, artık ne özerkliğin başlıca birimi, ne de ortak kimliği ifade edebilen bir araç görünümündedir. 20. yüzyılın sonunda egemenlik, dünya ekonomisinin globalleşmesi ile yukarıdan, kendi kaderini tayin etmek isteyen ve ulus devletin içinde yer alan farklı dil ve dinden etnik grupların yeniden ortaya çıkmasıyla da aşağıdan aşınmaktadır.

Liberal demokrasiyi yeniden canlandırabilmek için, yeni politik gündem iki soruya yanıt aramaktadır: Birincisi, en güçlü ulus devletlerin bile kendi kaderlerine hükmedemedikleri koşullarda, doğru bir kendini yönetim olası mıdır? İkincisi, halkların kendi kaderlerini tayin etme arzularını ifade edebilmeleri için ne tür bir yerel özerklik tasarlanabilir?¹⁰

Özerkliğin yeniden canlandırılmasını ve daha küçük çaplı toplulukların kullandığı yetkilerin etkili biçimde artırılmasını içeren her gündemin, yetkinin daha küçük birimlere devrini ve ulusallık ötesi bir düzeyde hakların evrenselleştirilmesini de kapsamı gerektiği ileri sürülmektedir. Belirli toplulukların özerkliğini içeren her türlü konfederasyon şeması bu yaklaşımla, sınırlar dahilindeki bütün vatandaşların, özellikle azınlıkların haklarının korunmasını teminat altına almak için ulusal sınırların ötesinde yer alan daha büyük bir otoriteye bağlanmayı kapsamaktadır. Bu görüşü destekleyen en canlı örnek de, Avrupa'da üretilen ve yaşatılan uluslarüstü yargılama mercileridir.

Avrupa Topluluğu içinde yaygın kabul gören yaklaşımlardan biri de "altbirimcilik"tir. Halka mümkün olduğunca yakın politika oluşturmayı içeren bu formülasyonda, tabandan gelen otomatik kontrol mesajı ile karar verme sürecini halktan kopuk, kayıtsız ve bilgisiz seçkinlerin elinden geri almak amaçlanmaktadır.¹¹

Üçüncü Dalga olarak adlandırılan ve özünde zenginlik üretiminde kökten yeni bir sistem getiren "değişim" in, jeopolitik açıdan egemenlik kavramını yeniden tanımlayıp, ulus devletin gücünü azalttığı ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımla, 21. yüzyıl demokrasisi, üç temel ilke üzerinde şekillendirilmektedir: Birincisi; kitlelilikten uzaklaşma, seçim gruplarının çoğalması ve tek konu etrafında oluşmuş grupların artması, organik olarak ortak çıkarları ifade edebilen bir çoğunluk sağlanmasını zorlaştırdığından, iktidarın artık bir *azınlık iktidan* olmasıdır. İkincisi; sadece seçilmiş temsilcilere dayanmadan, kendini temsil etme ve seçilmiş temsilci karışımına geçmeyi içeren *yanı doğrudan demokrasi* ilkesidir. Üçüncü ilke ise *altbirimcilik* tir. Bu ilke, geleceğin politikası

¹⁰ Michael Sandel, "Ulus Sonrası Demokrasi Elektronik Bonapartizme Karşı", NPQ Türkiye Dergisi, Cilt 1/4, 1993, s. 6-10.

¹¹ Hazel Anderson, "Demokrasi Araçlarını Mükemmelleştirmek", NPQ Türkiye Dergisi, Cilt 1/4, 1993, s. 24-27.

için, karar vermedeki tikanıklığı kırmayı ve karar vermeyi ait olduğu yerlere iade etmeyi hedeflemektedir. Mesle, karar verme mercilerini akılcı biçimde tekrar belirlemekten ibarettir. Bu ilke, yönetimin etkinliğini sağlamak için, merkezi gücün kısmi olarak azaltılmasını öngörür.¹²

Altbirimcilik yaklaşımı, bir başka deyişle, ekonomik ilerlemede engel teşkil edebilecek totaliter kontrol mekanizmalarının zayıflatılmasını ve yatay düzenlemelerin gerçekleştirilmesini hedeflemektedir.

Yerel özerklik argümanlarında pratik deneyimi yüksek olan Felipe Gonzales, "... Avrupa Topluluğu Siyasi Birlik Anlaşması için, Avrupa'nın neresinde olursa olsun, her birey kendi ülkesinin yurttaşı olmanın dışında, yasa karşısında eşit haklara sahip bir topluluk yurttaşı da olabilmelidir. (Topluluğun) Federal olup olmaması önemli değildir. Pratikte özgürlüğü teminat altına alabilmek önemlidir." diyerek, tartışmaların asli boyutunu belirlemektedir.¹³

TÜRKİYE'DE YENİ YAKLAŞIMLAR

Türkiye'de, "yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi" başlıklı tartışmaların hemen hepsinin ortak amacı, yerel yönetimleri demokratik ve verimli hizmet üreten birer yönetim kurumu durumuna getirmek olarak görünmektedir. Üniter yapı içinde ve reformist bir anlayışa dayanan bu yaklaşımlar yanında, çözümü tek merkezli devlet yapısından çok merkezli devlete, idari yerinden yönetim anlayışından siyasi yerinden yönetime geçişte bulan yaklaşımlar da gündemde yer bulmaktadır.

Yönetimin yeniden yapılanması yaklaşımı, göreve gelen koalisyon hükümetinin 1992 yılı başında yayınladığı bir genelge ile somutlaşmakta, istişari nitelik taşıyan ve toplumun çeşitli kesimlerini içeren ilçe ve il meclislerinin kurulması öngörülmektedir.¹⁴ Aynı genelge ile, mülki idare amirlerinin yetkilerini tam olarak kullanmaları istenmektedir. Hükümetçe, yerinden yönetime dönük bu yaklaşım, hizmetlerin etkin ve verimli sunulmasına yöneliktir. Ancak, bu yönelişin hedefine ulaşması için uygulamada mesafe alınmamıştır. Güçlü il sistemi olarak adlandırılan ve il idaresi ile ilgili yasada değişiklik yapılarak getirilmek istenen yapı konusundaki tartışmalar sonuçlanmamıştır.

1980 sonrasında, yerel yönetimlerde yeniden düzenleme amacı taşıyan ilk çalışmalardan biri "Kamu Yönetimi Araştırması Raporu" içinde yer alan Yerel Yönetimler Çalışma Grubu'nun hazırladığı rapordur. Rapor; il, ilçe ve köy statüsündeki yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasını önermektedir. Ayrıca, yerel birimler üzerindeki idari vesayet denetiminin en aza indirilmesi, bunun

¹² Alvin ve Heidi Toffler, *Yeni Güçler Yeni Şoklar*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 461-464.

¹³ Felipe Gonzales, "Kendi Kaderini Tayin Hakkının Sınırları", *NPQ Türkiye Dergisi*, Cilt 1/3, Kış 1992, s. 24-27.

¹⁴ T. C. Başbakanlık Genelgesi, 3. 1. 1992 tarih ve 1992/1 sayılı.

yerine yerel yönetim birimlerinin demokratik yöntemlerle birbirlerini denetlemeleri tavsiye edilmektedir.¹⁵

Kamu Yönetimi Araştırması Raporu yanında, TÜSİAD'ın 1992 yılında hazırlattığı çalışma da benzer özellikler içermektedir. Bu çalışmanın önerdiği modelde yer alan en önemli farklılık, kırsal ve kentsel yöreler için ayrı idari basamaklar öngörmesidir. Bu iki yaklaşım dışında kalan diğer tüm modellerin ortak noktası, bölge yönetimlerinin tüm Türkiye düzeyinde hayata geçirilmesini önermeleridir. Bu yaklaşım tarzına örnek olarak, Necdet Uğur, çekim merkezleri çevresinde oluşan ekonomik bölgelere yasal statü tanınması gerektiğini belirtmekte; sistemin işleyişinde yerel yönetim üzerindeki vesayetin tümüyle kaldırılmasını, yönetime ilişkin konularda idari mahkemelerin, mali konularda ise kurulacak olan Bölge Sayıştay'ının görev almasını temel ilke olarak önermektedir.¹⁶ Aynı dönemde, Toplumda Diyalog Forumu'nun hazırlattığı Anayasa Taslağı'nda, yerel yönetimlerin; belediyeler, il özel idareleri ve bölge özel idarelerinden oluşması ve yetkilerinin artırılması önerilmektedir.¹⁷

Yine, 1989 sonrasında Türkiye'de önemli bir tartışma konusu olan "2. Cumhuriyet" yaklaşımı ile, devletin yeniden yapılanması arayışı içinde, yerinden yönetimin siyasallaşması ve bölge yönetimlerinin kurularak, bölge valilerinin seçimle göreve gelmeleri gereği üzerinde durulmaktadır. Asaf Savaş Akat, Türkiye'nin 15 bölgeye ayrılmasını, bölge valilerinin seçimle gelmesini ve bölge parlamentoları ile birlikte merkezi idareye ait işlevlerin önemli bölümünü yüklenerek bölgelerini yönetmelerini önermekte; ademi merkeziyetçi bir idarenin, kamu kaynaklarının daha etkin kullanılması, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve sivil toplumun güçlenmesi açısından önemini belirtmektedir.¹⁸ Bölge valilerinin seçimle göreve gelmesi, ademi merkeziyetçiliğin geliştirilmesi adına, devlet otoritesinin bölgesel düzeyde güçlendirilmesine neden olacağı kaygısıyla eleştirilmektedir.¹⁹

Seçimli valilik konusunda, 2. Cumhuriyet yaklaşımı dışında başka bir yaklaşım, mevcut idari yapı içinde valilerin seçimle göreve gelmelerinin önerilmesidir. Valilerin günümüzdeki statülerinin, uzun ve yerleşik bir yönetim geleneğinden ve yasalardan kaynaklandığı ve "seçimli vali" konusunda Anayasa'da engelleyici bir hüküm bulunmadığı vurgulanmaktadır. Böylece, sakıncalı boyutlarda ve dolaylı olarak siyasallaşan valiliğe gidiş yolunun, doğrudan ve açıkça siyasal yönetime dönüştürülerek, demokratikleşme talepleriyle uyumun sağlanabileceği belirtilmektedir.²⁰

¹⁵ TODAİE, Kamu Yönetimi Araştırması- Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu, Yayın No. 247, Ankara, 1992.

¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 27-28 Kasım 1990.

¹⁷ Zafer Üskül, Anayasa Taslağı, TDF Yayını, İstanbul, 1992, s. 74-76.

¹⁸ Asaf Savaş Akat, Sosyal Demokrasi Gündemi, İstanbul, 1991.

¹⁹ Melih Pekdemir, 2. Cumhuriyet Tartışmaları, Röportaj: Metin Sever ve Cem Dizdar, Başak Yayınları, Ankara, 1993, s. 223-256.

²⁰ Mustafa Gönül, "Seçimli Valilik Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı 3, Eylül 1992, s. 51-70.

SONUÇ

Türkiye, ulusal ve uluslararası gelişmelere paralel olarak, yeniden yapılanma arayışlarının ve yeni yönetim modellerinin tüm platformlarda tartışılması ile, tarihi, ekonomik ve coğrafi yapısına uygun yeni bir devlet yapısına geçme çabası içinde görülmektedir. Oluşturulmak istenen yapının üniter ya da federal niteliklerinden çok daha önemli olarak, kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak bir yapının nasıl oluşturulabileceği öncelik taşımaktadır. Kişi hak ve özgürlüklerini anayasal teminat altına alan ve yerellik-bütünleşme çelişmesini özgürlükler rejimi üzerinde çözebilecek formüllerin ipuçlarını, ulusal düzeyde görülen tüm tartışmalarda ve dış dünyada yaşanan gelişmelerde bulabiliriz.